

Om

Kjøbenhavn, som Stad og Fæstning,

af

S. C. Sager,

Directeur og Stænderdeputeret.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. N. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1846.

1172

~~09.355~~
~~Ba 27~~

Handwritten text, possibly a title or reference, appearing as a faint bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a signature or name, appearing as a faint bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a date or location, appearing as a faint bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a signature or name, appearing as a faint bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a date or location, appearing as a faint bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a signature or name, appearing as a faint bleed-through from the reverse side of the page.

757

Naar jeg for mit Bidrag til Behandlingen af det indholdsrige Emne, der er Gjenstanden for disse Blade, har benyttet Brochurens mere fordringsfulde Form, er min Grund hertil den Omstændighed, at Pressens lidet gunstige Tilstand ikke har efterladt mig noget andet Valg. Det er min Anskuelse, at det lidet egner sig for et Dagblad at meddele sammenhængende Artikler, der gaae igjennem flere Nummere. Jeg kunde derfor ikke henvende mig til et saadant. Et Ugeskrift, der kan optage en større Afhandling, bestaaer desværre ikke længere, efterat „Dansk Ugeskrift“ er ophørt. Det er saaledes blevet uundgaaeligt at tye til Bogformen, som, uagtet dens Uanskeligheder, dog tillige har den Fordeel, at den

ikke, naar man kommer til at berøre Politikens ubegrændsede Gebet, udsætter Forfatteren for alle de uoverskuelige Kempelser efter Omstændighederne, som Placaten af 3die Juni sidstleden har medført.

Under 22de Februar d. A. overleveredes fra 152 Giere af udenbyes Grunde indenfor Kjøbenhavns Fæstnings Demarkationslinie til Hans Majestæt Kongen en Anseguing af følgende Indhold:

„Da det for mindre end hundrede Aar siden laae i Communens og Statens Interesse, at Forstædernes Grunde bleve bebyggede, var det ikke uden særdeles Opmuntringsmidler, at man troede, at dette kunde blive muligt. (Rescript af 17de April 1756). Forholdene ere nu væsentligt forandrede. I den mellemliggende Tid ere de udenbyes Grunde stegne høit i Priis. De ere tildeels benyttede til omfattende Bygninger og industrielle Anlæg, og Jorderne have naaet en hoi Culturgrad, iær ved Havedyrkning. Stadens Omgivelser ere forskjønnede ved den private Velstands Udvikling. Erhvervsstæder have aabnet sig, og Søgningen efter Boliger af de Familier, der ønske mere sanitaire Opholdssteder, end dens tætbyggede Gader kunne yde, er i bestandig Tiltagende. De udenbyes Qvarterer indeholde saaledes i deres Bygninger, Fabrik-anlæg og Grunde en

stor Capitalmasse, som danner en ikke ringe Deel af Nationalformuen, saa at dens Bevaring og Forøgelse i enhver Henseende maa ligge i Fædrelandets Tarv. Naar man nu seer hen til, at disse Eiendomme under en uhyffelig Krig allerede een Gang siden deres Opkomst have været hærjede eller ødelagte, at de siden den Tid have været underkastede de meest indgribende Indskrænkninger, men at de desuagtet have hævet dem, navnlig i den senere Tid, da findes heri formeentligt et utvivlsomt Beviis for, at der i disse Dele af Kommunen ligger en frodig Spire til en omfattende Udvikling af store materielle Kræfter, og at der ifkun savnes eet Mittel til at fremkalde og frede disse, nemlig den Frihed i Eiendommens Benyttelse, som er Livsprincipet i al Velstands Fremme. Disse Dvarterers Fremblomstring vilde upaatvivlelig have været langt mere fremfhyndet, dersom de hemmende Årsager ikke havde bestaaet, eller tidligere havde været ophavede. Det maa derfor ogsaa ansees lidet ønskeligt, om det gunstige Tidspunkt i denne Henseende skulde ligge fjernt.

Den første Hindring imod Forstædernes frie Udvikling er Forbudet imod, at bygge varige og høie Bygninger (Placaten af 13de October 1824). Dette gjør Grundenes fordeeltige Anvendelse meget vanskelig. Bestemmelsen om, at ifkun Bindingsværk kan opføres, har desuden, idetmindste tildeels, modvirket en Forening med Stadens Brandassurance, saa at samtlige Bygninger ere belastede med en meget høi Brandpræmie, der, uden at staae i Forhold til disse Dvarterers Brandskade, ydes til Landets almindelige Brandkasse.

En anden Hindring er den, at ingen Erstat-

ning kan ventes, naar Bygninger nedrives eller odelægges i Tilfælde af Fæstningens Belæring (sef. General-Commissariats-Collegiets Skrivelse af 26de Januar 1828), hvoraf følger, ei alene en hoi Grad af Eiendomsusikkerhed, hvilken tillige deles af samtlige Beboere ved og i Fæstningen, men fornemmelig Umuligheden af, at erholde, uden særdeles Dpoffrelser, af offentlige Midler Prioritetslaan i disse Eiendomme (Placaten af 18de Juli 1814 B). Følgen heraf er det, at, medens de betydelige Capitaler, som henhøre under Kommunen selv, og saaledes vedkomme tillige de her omhandlede Dele af samme, saasom Umyndiges, Fattigvæsenets og Sparekassens Midler m. v., gaae ud imod Prioriteter i udenbyes Eiendomme, savne Stadens egne udenbyes Grundeiere de nødvendige Capitaler til deres Eiendomes hensigtsmæssige Anvendelse, og ikke faa industrielle Anlæg, som efter deres Bestaaffenhed ikke kunne fremmes tilfulde uden i de udenbyes fritliggende Dvarterer, mangle Capitaler, idet Eiendommene, uagtet deres indre Værdi, ikke afgive anordningsmæssig Sikkerhed for de nødvendige Prioritetslaan.

Naar der, som Grund for disse Forholds Bedbliven, hidtil har været gjort gjældende, at de ere nødvendige ifølge Forsvarsvæsenets Bestaaffenhed, da maa man vistnok indrømme, at, saafremt denne Nødvendighed var given, maatte man finde sig i dens Følger. Men, om det end ikke kan være Hensigten med disse Betragtninger, at godtgjøre det nærværende Forsvarsvæsens U hensigtsmæssighed, kan det dog ikke tilbageholdes, at den Overbeviisning er almindelig hos Stadens Borgere, at, ligesom Erfaring har viist, at Kjøbenhavns

nærværende Befæstning ingenlunde har svaret til sin Hensigt, idet en Beleiring har medført Forstædernes og Stadens Udælggelse, væsentlig formedelst dens forsvarsløse Bestaaenhed, saaledes er det en ved Saghyndiges Mening begrundet almindelig Anskuelse, at et andet System maatte antages, saafremt ikke en lignende ødelæggende Begivenhed skulde indtræde (sef. Kongelig Resolution af 20de Mai 1808). Af de bestaaende Forhold maa det formeentlig antages at være en uundblivelig Følge, i Tilfælde af en Beleiring, at de udenbyes Eiendomme tilintetgjøres, og derved deres store Befolkning ødelægges, ikke, fordi dette frelser eller gavner Fædrelandet, men ifkun, fordi det kan blive anset som en militair Udsælg, at gøre Demonstrationer til en Fæstnings Forsvar, som derefter dog uundgaeligt og uopholdeligt maa overgives, naar ikke Statens Oplosning skal fremkaldes ved den totale Tilintetgjørelse af dens Hovedstad med Alt, hvad denne indbefatter.

Den egentlige Grund til, at offentlige Midler ikke kunne anbringes i de udenbyes Eiendomme, ligger, som ovenfor anført, deri, at de kunne nedbrydes uden Erstatning i Krigstilfælde, medens Nedrivning i Fredstid til Fæstningens Tary, formeentlig bliver erstattet af Staten (Placaten af 9de Marts 1807 sef. General-Commissariats-Collegiets Skrivelse af 26de Januar 1828). Det synes imidlertid, at denne Aarsag væsentlig i samme Grad finder Sted med samtlige Bygninger i Staden selv, som dog afgive lovmæssig Sikkerhed; thi i Tilfælde af en Beleiring, er der, under de nærværende Forhold, i Virkeligheden ingen Forskiel imellem de Tilfælde, i hvilke Bygningerne nedrives for at lette Forsvaret, og

de, i hvilke de ødelægges som en uundgaaelig Folge af de stedfindende Angreb eller Forsvar; og utvivlsomt er det, at, naar det kommer saavidt, at Forstæderne blive nedrevne eller ødelagte, afgiver den største Deel af Stadsens Bygninger ikke en bedre Sikkerhed for de i dem anbragte Capitaler, end Tomterne udenfor sammes Bolde, eftersom da et ødelæggende Bombardement vil tilintetgjøre dem, uden at derfor kan ventes nogen Erstatning.

Imidlertid, ikke mindre indlysende end det synes at være, at en Beleiring af Staden, under de nærværende Forhold vil medføre Forstædernes Ødelæggelse, er det, at den Standsning i den materielle Udvikling, som de bestaaende Indskrænkninger allerede nu medføre, og det umiddelbare Tab, som vil blive Folgen af Forstædernes Ødelæggelse ved en Beleiring, meget snart ville kunne opveie de Opoffrelser, der muligens maatte gjøres for at indføre et nyt Forsvarssystem, uanset at dette i og for sig kan anses ikke mindre paatrængende nødvendigt, saafremt Hovedstaden skal danne Landets Hovedfæstning.

Ved samtlige disse Grunde er man kommen til den Erkjendelse af de nærværende Forholds Bestaenhed, at disse ikke længere indeholde nogen tilstrækkelig Aarsag til Bedligholdelsen af de indgribende Indskrænkninger, som hvile paa den frie Anvendelse af de omhandlede Eiendomme. At ikke faa Ciere i de senere Aar have erholdt allernaadigste Bevillinger til at opføre Bygninger udenfor de almindelige Regler, har vakt Forvisning om, at Deres Majestæt allernaadigst har paatænkt en Forandring i de bestaaende Forhold, og det er under disse Omstændigheder, at undertegnede Grundeiere, besjælede

af Tillid til den levende Omhu og grundige Indsigt, der leder Deres Majestæts Regjering i Varetagelse af Borgernes og Statens materielle Interesser, fremkomme med denne allerunderdanigste Ansøgning om, at Deres Majestæt allernaadigst vilde have:

de Lovbestemmelser, ifølge hvilke Indskrænkninger paahvile Eierne af udenbyes Grunde indenfor Demarkationslinien med Hensyn til Bygningsmaaden;

samt de Bestemmelser, der medføre Hindringer for, at disse Bygninger kunne, i Lighed med Stadens øvrige Grundeieendomme, danne anordningsmæssig Sikkerhed for Anbringelsen af Umyndiges og andre offentlige Midler."

Ingen kan vistnok finde det Andet end velbegrundet, at denne forenede Ansøgning er fremkommen som Uttring af en tilstedeværende Trang til en friere Udvikling af de materielle Kræfter i en særegen Deel af Samsundet. Iffund da kan man komme til Sandheds Erkjendelse og practiske Resultater i de enkelte Forhold, og saaledes til en forbedret Ordning af det Hele, naar de enkelte Momenter med deres særegne Styrke uforbeholdent gjøres gjældende igjennem deres Repræsentanter.

Mod Andragendets Indhold og Formaal har imidlertid Capitain C. v. Treppa udtalt sig i endeel Nummere af den Berlingske Tidende. Disse Artikler indeholde angaaende Ansøgernes Uttringer den Mening, at de ere fremkomne fra et eensidigt Standpunkt, idet man har skillet sig ud fra det almindelige og ufravigelige Stats-

formaal. Hr. v. Trepka udtaler sig derhos imod den af Regjeringen, i Henseende til Demarkationslinien i de senere Aar fulgte Fremgangsmaade, og som Grund for sine Anskuelse antyder han, i Modsatning saavel til Ansegerne som Regjeringen, den Form, under hvilken han antager, at Kjøbenhavn bør befæstes.

Med Hensyn til Bemærkningerne imod Andragendet, da troer jeg, at dette Indhold finder sin Retfærdiggørelse i den ovenfor angivne Opfatning af samme. Ansegerne maatte fornustigtviis ved deres Optraeden indskrænke sig til den factiske Tilstand i det omhandlede Forhold, saaledes som den var dem bekendt, og fra den udele Consequensen. Det er givet, at det i materiel Henseende for de paagældende Eiendomme er af største Betydning, at de paapegede Indskrænkninger blive ophævede. Ansegerne maatte selvfølgelig arbeide hen til dette Maal. Det er almindeligt erkjendt, og ved Historiens Erfaring godtgjort, at Kjøbenhavn ikke i lang Tid har havt nogen Betydning som Fæstning, altsaa, at Staden i Virkelighed ikke længere er en Fæstning. Gyldigheden af de tilstedeværende Indskrænkninger, som ere Dele af dette Befæstningsystem, er derfor bedømt fra dette Synspunkt. Regjeringens Foranstaltninger, for at bruge Hr. v. Trepkas egne Udtryk, have fremkaldt den Anskuelse, at Demarkationsliniens Tid var udspillet, eller i al Fald snart maatte have udspillet. At de i denne Henseende i de senere Aar skete Indrømmelser skulde være foretagne planløst, efterat man tidligere havde viist megen Strengthed og Utilbøielighed til at fravige de givne Regler, kan man i ingen Maade være

berettiget til at antage, ligesom Hr. v. Trepkas Mening i denne Henseende ei heller kan have nogen Indflydelse paa, at man skulde kunne forudsætte dette. Man maa fornuftigvis antage, at, om der end kan være Meningsforskjellighed om den hensigtsmæssigste Befæstning af Kjøbenhavn, maatte dog Regjeringen have dannet sig en bestemt Plan, hvorefter Opførelsen af solide og høie Grundmursbygninger indenfor Demarkationslinien kunde indrømmes, uden at de vilde blive til Hindring for et forbedret Fæstningssystem. Støttende sig til denne formeentlig velbegrundede Opfatning af det Bestaaende, begjærede Ansøgere den factiske Tilstand stadfæstet ved Lov med de Følger, som deraf til Fordeel for deres Eiendomme kunde udledes. Derimod indlod man sig sammeligvis ikke i nogen Maade enten paa det almindelige Spørgsmaal, om Kjøbenhavn bør være en Fæstning, eller paa Formen for samme, eller paa de Betingelser, der maatte gjøres fra vedkommende Eiendomsbesiddere under en ny Tingenes Orden. At bestemme dette kunde aldrig vedkomme Ansøgerne, som saadanne, om de end privat derom havde dannet sig en Mening. De maatte erkjende, at dette ene angaaer Staten, ligesom det paaligger ene den, at forene i sit fælles Diemed de Krav, som de have gjort fra deres særegne Standpunkt, med de Betingelser, som andre Hensyn gjøre gjældende. Det er saaledes langt fra, at Hr. v. Trepkas Bemærkning om, at Ansøgningens Deduction ikkun behandler Sagen fra een Side, kan geraade denne til Dadel. I dens fornuftige, letanskuelige Hensigt har det ikkun ligget: fra et særegent Standpunkt, hvis Gyldighed man paa ingen Maade kan nægte, at medvirke til den endelige Ordning af et Forhold, hvis svævende

Tilstand ikke for Noget af de deri Inter-
 esserede kan være ønskelig.

Med disse Uttringer maa jeg ansee Hr. v. Trepkas sex
 lange Artikler tilstrækkeligt besvarede. At gjøre dette vidt-
 løftigere, vilde ifkun skee, naar man var istand til at see
 „en særlig Fornøielse i at producere et værdigt Edestykke til
 Hr. v. Trepkas Deduction“ Men, ligesom dette aabenbart
 vilde være en slet Fornøielse for en Forfatter, vilde det for
 Læserne blive en Gjentagelse af en stor Kjedsommelighed.
 Jeg anseer derfor mit Svar hermed sluttet, forsaavidt jeg,
 som en af de 152 Ansøgere, har at yttre mig imod Hr.
 v. Trepka.

Da imidlertid Hr. v. Trepka, som Militair, er gaaet
 ind paa det almindelige Spørgsmaal om Forholdet mellem
 Kjøbenhavn som Stad og Fæstning, og Discussionen herom
 er aabnet paa et Gebet, der vedkommer et Anliggende, i
 hvis Fremme jeg har deeltaget, har jeg anseet det som
 min Pligt mod dem af mine Medborgere, som have viist
 mig den Tillid, at følge mine Raad i denne Henseende, at
 fremstille, som et Bidrag i denne indholdsrige Sag, der
 ogsaa senere er bleven behandlet i „Fædrelandet“, Nummerne
 101, 130—132, de mere almindelige Betragtninger, som
 have ledet mig i Opfatningen af det omhandlede Forhold.
 Jeg indrømmer villigen, at de intet Nyt indeholde, og ind-
 strænker mit Ønske til, at de maatte tjene til at samle fra
 et bestemt Synspunkt de forskjellige Momenter, og saaledes
 henlede en større Opmærksomhed paa denne vigtige Gjenstand.

Spørgsmaalet om Kjøbenhavns Befæstning er at ansee som et aldeles ubundet Thema, hvis frie Løsning ikke er hindret ved bestaaende strategiske Forhold, eftersom de nu værende saakaldte Fæstningsværker ikke længere have nogen Betydning, som saadanne „idet de ikke ere stort mere, end stærkt profilerede Feltbefæstninger.“ Dette er allerede berørt ovenfor, og det maa vistnok indrømmes af Enhver, som erkjender, at vore Voldene eller, for atter at bruge „Fædrelandets“ Udtryk, „den Skibbefæstning, der nu findes,“ ikke ere istand til enten at forebygge i længere Tid Stadsens Indtagelse, eller til at holde en Fjende saa fjern, at han ikke ved Projectiler kan ødelægge Staden, eller til at forhindre ham fra at erobre Sjælland. Herom synes ogsaa Alle, der have yttret sig, at være enige*). De bestaaende Fæstningsværker ere ifkun at betragte som Resten fra en tidligere Tid. Det kan være muligt, at de tildeels kunne danne Partier i et nyt Befæstningssystem, som det yderste Middel i en fortvivlet Kamp, men dette grunder sig da ikke derpaa, at man ved de nye Foretagender gaaer ud fra Bedligholdelsen af et Bestaaende, men ifkun derpaa, at disse Dele falde ind i det nye System, saa at deres Tilstedeværelse gjør et Arbejde uforment, som man ellers maatte udføre. Kjøbenhavn indenfor Voldene, altsaa Staden selv, uden Hensyn til de store Forstæder og den stærkt beboede Omegn, er selvfølgelig at ansee i strategisk Henseende ikke meget anderledes end som en aaben By, om hvis fremtidige Befæstning der kan blive Spørgsmaal, som om enhver anden aaben Plads. Dette gjælder

*) Hr. v. Treptka paaستااer endog, „at Kjøbenhavn i Aarhundreter ikke har havt synderlig Betydning som Fæstning.“

Ikke mindre Stadens Landside end dens Søside, idet den ad begge Bøje maa betragtes som en let Prijs for en Fjende, der med en passende Styrke lægger an paa at bemægtige sig den. Tilgangen til Byen er ei heller paa fjernere Punkter besværliggjort ved omkringliggende Befæstninger eller deslige; men Byen deler med hele Sjælland den mislige Stilling, at være udsat for en let Landgang af en Fjende, uden at frembyde Forsvarsmidler, som kunne enten forhindre eller vanskeliggjøre denne, eller gjøre det sandsynligt, at Fjenden skulde ansee det betænkeligt at udføre for en længere Tid en Occupation af Den. Rigtigheden heraf behøver vistnok ikke vidtløstigt at godtgjøres. Den fremgaaer ligesom frem af Betragtningen af Kjøbenhavns Forsvars Tilstand, saaledes som den ovenfor er betegnet, af Sjællands øvrige Fortification, af den militaire Landstyrke, som staaer til Raadighed mod en angribende Fjende, fremfor Alt af Mangelen paa en hensigtsmæssig Nationalbevæbning, samt af den forladte Tilstand, hvori vor aftaklede Flaade henligger i sit Basin, medens dens projecterede Besætning enten er utilstrækkelig eller i al Fald tumler sig i Handels Tjeneste paa fjerne Have, eller opholder sig i mere eller mindre langtfraaliggende Provindsfer, hvorfra det meget let kan blive den umuligt at møde*).

*) Seer man hen til, hvorvidt Søetaten er istand til i et uventet Tilfælde at forsyne Flaadens 6 Linieskibe, 8 Fregatter, 3 Corvetter, 4 Brigger m. v. med de fornødne subalterne Officerer, og tager Hensyn til Tilstanden i Begyndelsen af denne Sommer, da man vel neppe kan antage, at Dvæstestogene i Henseende til Antal eller Afstand have overskredet det Nødvendige, vil man finde, at dette ei heller er muligt. Af 35 Secondlieutenanter ere 25 udkommanderede; af 37 Premierlieutenanter 25, af 25 Capitainlieutenanter 12. Om end enkelte af disse paa Grund af Vossernes Bestaenhed kunne tages til anden Tjeneste, ere tillige andre Officerer

Da Nødvendigheden af en Befæstning paa et givet aabent Punkt maa være afhængig af dets Beskaffenhed i enhver Henseende, bliver det først da muligt at danne sig en Mening om, hvorvidt Kjøbenhavn, idet man i Dvereenstemmelse med det ovenfor Anførte betragter den som en aaben Stad, bør befæstes, og hvilke Grundfætninger man i bekræftende Fald bør i denne Henseende følge, naar man har gjort sig det tydeligt, hvad Kjøbenhavn som Stad er, hvad den i Fremtiden kan forudsættes at blive, og hvorvidt Stadsens Beskaffenhed i Dvereenstemmelse hermed lader sig forene dermed, at den bliver en Fæstning.

Man vil maaskee sige, at man ikke i strategisk Henseende kan gjøre en saadan Slutning, som den her fremsatte, idet man vil paastaae, at, ligesaavist som det bør være muligt for Staten at forsvare sig, og det maa ligge i dens Diemed, at skaffe Midlerne hertil, maa det ogsaa blive uundgaaeligt, at Spørgsmaalet om det Hensigtsmæssige ved Befæstningen af en given Plads bliver overordnet de andre Hensyn, der muligt kunne gjøre sig gjældende til Bedste for dens Udvikling, og at altsaa det første og overordnede Spørgsmaal angaaende Kjøbenhavns Befæstning er det, om Staden ved sin Beliggenhed i strategisk Henseende egner sig til at være en Fæstning, medens de andre Hensyn, hvorfra man kan betragte Pladsen, maae underordnes Resultatet af denne Undersøgelse. En saadan Anskuelse synes at ligge til Grund for Hr. v. Trepkas ovenfor berørte Deduction, og synes ogsaa at fremgaae af „Fædrelandets“ Artiller.

permitterede til Coffardifart eller af andre Grunde, og sandsynligt er det, at ogsaa nogle Officerer maae forblive ved Landtjenesten og desl. Et lignende Forhold maa finde Sted ved Underofficererklassen og fl.

Alt Betragtningen af Pladsens Befæsthed i strategisk Hensende, som en uadskillelig Deel af den fornødne Kundskabs Erhvervelse, maa gaae forud for eller i al Fald jevnstidig med enhver anden Undersegelse, dette maa man naturligviis indrømme; men deraf følger ingenlunde, at de andre Hensyn bør underordnes Spørgsmaalet om Befæstningen, naar denne i og for sig, for Forsvarets Bedkommende, uden Hensyn til Stadens særegne Forhold, blev befunden gavnlig. Ligesom det er muligt, at en Plads, som Ingeniuren ikke finder at egne sig til en Fæstning, naar Sagen betragtes i sin Almindelighed alene fra det strategiske Standpunkt, dog bør befæstes paa Grund af dens Betydning og Stilling i det sociale Forhold, saaledes kan ogsaa en Stads Befæstning eller i al Fald dennes Befæsthed og Diemed blive betinget af andre Hensyn, for hvilke Pladsens Tarv og øvrige Forhold kræve fuld Gyldighed. Dette synes at fremgaae af følgende Betragtninger.

Krig er et nødvendigt Onde, og Opgaven ved Krigsstandens Organisation og Materialets Ordning er, fremfor Alt, at forebygge den. Det hører til Illusionerne at troe, at Krigsstanden alene er til for at føre Krig. Den skal forstaae dette; men fremfor Alt i kun for at kunne garantere Freden og Statsøiemedets bedst mulige Opnaaelse under dens Tryghed ved Tilstedeværelsen af fortrinlige Forsvarsmidler. Krigsvæsenet er saaledes ifkun et Middel, medens Hovedøiemedet er Samsfundets størstmulige aandelige og materielle Velvære under fredelige Former. „Vi betragte Freden som den regelmæssige og almindelige Tilstand for Nationerne og Krigen som en Undtagelse, i hvilken man maa seie sig, naar Nødvendigheden eller Gæren byder den; men den bør ikke træde ind som et Hovedelement

(élément principal) i Bestyrelsens Ordning eller Planer." Dette har for kort Tid siden en fransk Minister under gjen- taget Bisfald udtalt i de Deputeredes Kammer.

Det maa indrømmes, at Forsvarsvæsenet til sit For- maals Opnaaelse, som en Deel af den hele Statsvirksom- hed, har Krav paa et Gebet til at udfolde sig, og at en Begrændsning i den Henseende af de andre Samfundes goders frie Opnaaelse til en vis Grad maa finde Sted; men denne Begrændsning bør aldrig virke trykkende ind paa de, saa at sige, ædlere Dele af Statslegemet. Dettets Pulsslag maa være frit, og der, hvor det aandelige og materielle Liv culminerer i en forhoiet Virksomhed, hvor, for at blive i Lignelsen, Hjernesfunctionerne samle sig, bør og kan ikke Indskrænkninger finde Sted. At ind- remme dette, vilde være at ofre Diemedet for Midlet; det vilde være at medarbeide den frie Udvikling af det, som skal forsvares, eller i al Fald at nedsætte dets Værdi, for at bevare dets Bestaaen i en ufuldkommen Tilstand I Paastanden om det Uundgaaelige heri i et vist givet Forhold vilde, som det synes, ligge den Sluening, at den hele bestaaende Tilstand er en Ufuldkommenhed, til hvis Ophævelse man ad andre Veie maatte stræbe.

Som Statslegemet's ædleste Dele maa man betragte de store Stæder, eller Hovedstæderne. Disse ere i en vis Forstand flere, efter Staternes Omfang; men overalt finder man dog een, som i Betydning hæver sig langt over de andre. I dem samler sig det hele aandelige Liv, som i et Brændpunkt; her gjenfødes det og udstømmer atter i alle Statens Dele; Videnskab og Kunst have som oftest her deres Høisæde; Folkelivet og Folkestemningen, med sine Or- ganer igjennem Pressen, naaer her sin større Betydning,

og paa denne Maade bliver Hovedstaden i alle Retninger den høiere Indsigts Residens og de store Idcers Værksted. De materielle Skatte, som ere Betingelserne for den aandelige Virksomhed, ere forenede her, ligesom Producter af forskjellig Art, saavel aandelige som materielle, her samle sig til Udverling. Regjeringen, med Alt hvad dertil hører, har ogsaa her som oftest sit Sæde. Hovedstadens særegne Character og Betydning træder frem i bestemtere og fyldigere Træk, jo mere samtlige disse Potenser under gjensidig Paavirkning frembringe et høiere aandeligt Liv. Det ligger i Statsstyrelsens Opgave at arbejde for Hovedstadens Fremgang med Landets, og, hvor Ligevægten i Statsforvaltningen er bevaret paa en naturlig Maade, vil dens Udvikling i et Verelforhold som Uarsag og Virkning være sammenvoret med Folkets Forædling. Men heraf følger da tilslige, at Landets Forsvarsvæsen, som ifkun er til for at sikke den fredelige og frie Udvikling af alle aandelige og materielle Kræfter, ikke bør gribe hindrende ind i en Hovedstads Fremblomstring i disse Retninger; hvorimod det netop maa være dets Opgave, naar det erkjendes nødvendigt, at Hovedstaden gjøres til en Fæstning, at organisere sig saaledes, at Staden sikkes Besiddelsen af de tilstedeværende Goder, og Midlerne til deres Fremgang. Medens derfor vel andre Stæder, hvis Betydning er mere eller mindre tilfældig, og hvis Bestaenhed kan, uden Stæde for det Hele, gjøres afhængig af et hensigtsmæssigt Forsvarsvæsen, kunne begrænses i deres Udvidelse, og maae finde sig i at blive i Krigstilfælde udsatte for store Farer og Ddelæggelse, kan derimod, naar det ansees nødvendigt, at en Hovedstad besæstes, dette ifkun skee saaledes:

at Stadens Udvidelse indenfor en sandsynlig Grænde

paa en hensigtsmæssig og frugtbringende Maade bliver mulig;

at en Belæring af dens Fæstningsværker ikke medfører nogen Fare for Staden, eller dens kostbare Indholds Tilintetgjørelse ved Projectiler;

at Forholdene kunne ledes saaledes, at Stadens Belæring ikke sandsynlig vil medføre Hungersnød for den store Folkemængde; samt

at alt vaabendygtigt Mandskab kan anvendes til Forsvaret, medens det indre Byliv gaaer saavidt muligt sin vante Gang uforstyrret, ledet af de Svagelige og Fructiverne, saa at disse tillige paa en middelbar Maade kunne lette Forsvaret.

Disse Regler ere gjorte gjældende under Ordningen af Paris's Befæstning. Jo mere levende Erkjendelsen blev, at denne Stad burde befæstes, desto fastere blev ogsaa Overbeviisningen om, at den, som Frankrigs Hovedstad og en betydningsrig Verdensplads, i Udviklingen af sin aandelige og materielle Mangfoldighed i ingen Maade turde lide nogen Indskrænkning. Som en ufravigelig Regel har man fulgt denne Lov ved Befæstningens Anlæg, og det befæstede Paris kan ikke lettelig tænkes at komme til, i sin bestandigt tiltagende Storhed at føle sin Begrænsning indenfor Fæstningsmurene, medens Frygten under en Belæring ikke kan forstyrre det ordnede Samliv, uden forsaavidt alt vaabendygtigt Mandskab kaldes til Fæstningsværkernes Forsvar. Det har engang ligget i de tidligere franske Regjeringers Politik, sandsynligviis med Hensyn til de indirecte Afgifters Oppebørsel, at indskrænke Udvidelsen af Paris. Man finder saaledes, at der endnu i det forrige Aarhundrede gaves Bestemmelser herom; men Stadens

Forstørrelse er gaaet frem, uagtet disse Love, trods alle Mure og vilkaarlige Linier, som en ubetingelig Nødvendighed, efter de tilstedeværende Omstændigheder og de Byggenes Lær. Uden en saadan Udvidelsesfrihed er det ei heller let tænkeligt, at den industrielle Høide, som Paris indtager, vilde være naaet. Localiteternes frie Afbenyttelse er en uadskillelig Deel af den Arbeidsfrihed, der er Grundvolden for den franske, som for enhver Vindskibeligheds Fremgang.

Idet man saaledes formcentlig med fuld Foie, i Bedømmelsen af det Hensigtsmæssige ved Befæstningen af Kjøbenhavn, gaaer ud fra Overveieelsen af Stadens Beskaffenhed i Almindelighed, vil jeg forsøge at fremstille denne, saavel med Hensyn til Stadens Betydning i Europas politiske Forhold og i Nordens Udvikling til en større Nationaleenhed, som til dens Værd for den danske Stat.

Man hører ofte udtalt, hvorlidet alle de Bevægelser og Anstrængelser nytte, som skee til Krigsvæsenets Ordning, og den Sætning: „Danmark kan dog ikke forsvare sig“ lyder over Landet næsten i Chor. Jeg maa tilstaae, at jeg aldrig har fattet Meningen heraf. Det er vistnok meget rigtigt, at Danmark i Dieblicket befinder sig, uagtet de Dpoffrelser, som gjøres til Militairataternes Bedlige holdelse, i en næsten forsvarslos Tilstand, og at det i al Fald aldrig kan komme til at maale sig med en enkelt af Stormagterne, vel ei engang med Nabomagten i Norden. Men om Dpnaaelsen af en saadan Magt kan der ei heller være Tale. Derimod er der neppe nogen Tvivl om, at jo Danmark ved sit Krigsvæsen kan indtage en Plads i

den europæiske Politik, som kan give det en ikke ringe Betydning under Freden, og sikre det mod Tanken hos Fremmede om dets Ovrerrumpling, ligesom det i Krigstilfælde kan blive betrygget mod en Erobring, idetmindste saalænge, indtil de politiske Combinationer bringe Midler tilstede til dets fuldstændigere Forsvar. De smaa Stater have den politiske Opgave, at søge deres Betydning hævedet ved den Vigtighed, som af de store Magter under disses Conflictter tillægges Forbindelsen med dem; og neppe er der nogen Stat af underordnet Rang, som kan indtage en indflydelsesrigere Plads, end det agerdyrkende Danmark med sin rige Fjordbund, sit ved Øresundet beliggende Sjælland, sit Kjøbenhavn og sin statsretlige Forbindelse med en af Tydsjlands frugtbareste og meest velstaaende Forbundsstater, samt sit nationale Slægtsskab med Nordens tvende andre Folkeslag.

Europas politiske Civilisation deler sig i de to Grupperinger, hvis Hovedpunkter ligge i Vesten og i Østen. Den Grundforskjel, der danner denne Afsondring, er, som bekjendt, at finde deri, at i Vesten stræbe Regjering og Folk i Forening under de constitutionelle Former hen til den størst mulige Folkefrihed og materielle Velvære, medens Østens Magthavere, i enhver Retning, i en antiliberal Aand, under Absolutismens Strenghed og Censur, stræbe at underordne Folkets Udvikling og dets Stemning deres egen Villie, hvad enten denne træder frem i Form af fæderlig Omhed ved Metternichs Diplomatiik under Franzersnes mildere Regjering, eller i Form af et energisk gennemført Magtbud af Cæsarherstere over alle Russer. En Kamp finder Sted, og har alt længe været

ført imellem disse modsatte Elementer i Menneskeslægten's Udvikling. Kampen har raset blodigt; den føres nu ifkun aandeligt igjennem fredeligere Former, og stadigt, om end lidet fremtrædende, vinder Oplysningen fra Besten i Styrke. Om denne fredelige Form for Kampen vil blive varig, er ikke til at bestemme, hvor ønskeligt og sandsynligt dette end bliver ved Overveiel'en af de forskjellige samvirkende Forhold. For at bevare Fredens Tilstand, er det imidlertid i ethvert Tilfælde nødvendigt, at Forsvarsvæsenet er stærkt hos de store Stater i Besten; thi bekjendt er det, at Østens Magter holde uforholdsmæssigt store Mæsser altid tilrede, ei alene for at danne en Modvægt imod deres Modstandere i det Fremmede, men tillige for at undertrykke i Hjemmet den altid ulmende og stundom fremtrædende Stræben i Folket henimod det Frihedens Maal, som andre Nationer allerede i en temmelig Grad have nærmet sig. Men det er ei alene i egne Landes Kræfter, at de modstaaende Systemer søge deres Styrke. De forskjellige Stormagter attraae tillige Forbindelser med andre Stater, og en stor Betydning kunne derfor de mindre, selvstændige Nationer indtage, naar de vide at give sig en passende Holdning, og forstaae at vælge et Standpunkt, hvorfra de kunne udøve Indflydelse.

Som bekjendt, er Preussens Stilling i det omhandlede Forhold af en ubestemmelig Character. Folkene, hvoraf Staten bestaaer, ere meget forskellige, ligesom det Rusland frygtende Østpreussen til de oplyste, frihedselfskende Rhineguc; men overalt er Folkstemningen rettet mod Ønsket om politisk Selvstændighed, støttet til de høirostede, men uopfyldte Løfter fra 1813 og Forpligtelserne fra 1815.*) Denne

*) Da Bourbonnernes Fald i 1850 blev meddeelt Keiser Franz, skal han have sagt: "Det kommer der af, ikke at holde sit Ord;

Mand finder Mæring ved det større politiske Røre, der findes hos Broderfolkene i de mindre tydske Nabostater. Hvad derimod den preussiske Regjering angaaer, da staaer den i denne Henseende vaakende, ret som om den vilde ajournere Afgjørelsen af det Stridt, som den dog maa erkjende ikke længe kan udsættes. Den stræber ligesom efter en Neutralitet, og vil sandsynligviis søge at bevare denne, indtil Folkevillien, der dog engang maa seire, omsider igjennem de forskjelliges folkelige Institutioner, der omgive den preussiske Absolutisme (Stænderforfatning, fri Communalforfatning, almindelig Værnepligt, en liberal organiseret Almeenvæbning) gjør sig gjældende. De mindre constitutionelle tydske Stater ere, uagtet det varme Blod, som livligt gjemmenstrømmer deres Aarer, i deres gode Bestræbelser tilbageholdte ved Forbundets hæmmende Love, der dicteres i Wien og Berlin, og opretholdes ved de Staters Vota, hvis Fyrster, af forskjelliges Grunde, have knyttet sig til disse Hoffer. Under disse Omstændigheder er det af særdeles Betydning, hvilkken Stilling vort Fædreland indtager, og fremfor Alt bliver det af Bigtighed, saafremt det afgjørende vælger i sin politiske Udvikling en Tilknnytning til Grundsætningerne, der herske i Vesten. Nordens tvende andre Stater, og fortrinsviis det demokratiske Norge, have allerede for længst valgt denne Retning, og man maa ansee det som en Umulighed, at Naboen i Østen i den svenske eller norske Nation, og saaledes ei heller i disse Staters constitutionelle Regjeringer, skulde finde Andet end en næ

hvad man engang har givet, tør man ikke tage tilbage; hvad man har lovet, maa man holde." Der ligger megen Selvforglemmelse i en saadan Ytring, især dersom den har været udsagt paa Tydsk.

turlig Modstander. Danmark har for Diebliffet meget tilfælles med Preussen, paa Grund af Regjeringens Forhold med Hensyn til Udviklingen af frie Institutioner, medens Folket uimodstaeligt uddanner sig til, ved sin Overbeviisnings Magt ad Fredens Bei at gjøre deres Indførelse uundgaaelig. Man tør vel snart sige, at der i Danmark næsten ikke er nogen Mand, der overveier Sligt, naar undtages de, som staae deres Livs Aften nær, uden at han jo er gjennemtrængt af Følelsen af, at saaledes, som det nu er i Fædrelandet, vil det ikke kunne vedblive at være. Naar det vil blive anderledes, er vanskeligt at bedømme, endfsjøndt man i Haabet aldrig tør glemme, at Forsynet har givet Danmarks Krone til den Mand, som har deeltaget i at betrygge Norge ved en Constitution, „der sikker Folkets Frihed og Selvstændighed.“ Det er Folkets og dets Ordføreres Opgave igjennem Videnskab og offentlig Discussion at fremkalde Ideerne til Reform, og med Udholdenhed at arbejde dem frem til modnet Erkjendelse. Regjeringens Pligt er det, at lade deres Udvikling skee under den størst mulige Friheds lovlige Former, at optage dem efterhaanden i sine Grundsætninger, og saaledes at forberede og iværksætte deres fuldstændige Virkeliggjørelse. Det er Folkets egen Opgave, paa denne Maade at føre Regjeringen Tidens Oplysning imøde. Denne Sætning, som man ikke bør forglemme i Bedømmelsen af Forholdet imellem Regjering og Folk, gjælder fremfor Alt ved Uddannelsen af de constitutionelle Grundsætninger.

Saa vist som det er Folkeaanden, der tidligt eller sildigt, under Slægternes Afsverling, ad denne Bei bærer Sciren hjem, hvor stor Modstand der end gjøres, tør vi vente, at Danmarks Plads i Europas Civilisation engang

afgjørende vil blive blandt de Stater, som staae paa Frihedens Side. Naar dette skeer, da vil ogsaa Danmark, ved sin statsretlige Forening med en af Tydsfflands fortrinligste Forbundsstater, og ved en broderlig Gendrægtighed med Frænderne i Norden, kunne lægge en Styrke til Folkfrihedens allerede kraftige Sag, og saaledes, med en betrygget Selvstændighed og Uafhængighed af ydre Magter blive af ikke ringe Betydning med Hensyn til Europas Politik*).

*) Blandt de Momenter, som i de senere Aar væsentligst have snermet det tydske og det danske Folk fra hinanden, hvormeget de end i aandelig Henseende ere sammenvorede, staaer overst det ugunstige Forhold med Hensyn til Hertugdømmerne. Naar man imidlertid nærmere betragter dette, da synes det at blive klart, at en dybere Grund maa søges til denne Uenighed, end den fra hver Side stadigt udhævede, nemlig en Misforstaaelse af de danske Bestræbelser for Danstheden i Slesvig. Man maa i Bedømmelsen af denne Sag fremsfor Alt see hen til, at det er Tydsfflands bedste Kæmpete for Frihedens Sag, som have sat sig i Spidsen for Veragelsen mod Danmark, og at disse i de constitutionelle Regjeringer finde Understøttelse. Liberalismen i Tydsffland har tvende Modstandere, Forbundesforsamlingens absolutistiske Tendens og Ruslands Indflydelse. Enhver, som i denne Retning knytter sig til Frihedsmændenes Modstandere, maae disse naturligt bekæmpe, og, da det er almindeligt udbredt, jeg ved ikke med hvilken Besvielse, at Danmark repræsenterer paa Forbundsdagen en streng Absolutisme, eller i al Fald giver denne Medheld, og de senere Aars Begivenheder have givet Anledning til at forudsætte en særdeles Tilnærmelse fra Danmarks Side til Rusland, er det naturligt, at man paa samme Tid, som man finder en stor Ulempe for den tydske Nationaludvikling deri, at Forbundets Stater ere forenede med andre Lande, der ikke vedkomme det, træder frem mod et Folk, med hvilket man troer ikke at kunne nære noget politisk Broderskab. At man, idet man saaledes sammenblander Feresstillingen om Regjeringen med den om Folket, gjør sig skyldig i en stor Misforstaaelse af det danske Folks Stemning, er aabenbart, skjondt det er tilgiveligt. Var det danske Folks formaacende Ledere, ikke

Til de Punkter, som især ere af Bigtighed i de politiske Combinationer, hører Østersøen, paa Grund af dette Havs Belliggenhed i Europas Hjerte og dets Berøring med Tydskland og Rusland. Men med Hensyn til Herredømmet i samme er Danmark, som danner Tilgangen til det, og den politiske Stilling, som vort Fædreland indtager, af stor Indflydelse, og fremfor Alt gjælder dette den Forsvarstilstand, i hvilken Sjælland og Kjøbenhavn, med dens Havn, sættes, og den Kraft, som disse Statsdele under en Krig ere istand til at udfolde. Men skal Sjælland med Kjøbenhavn indtage en Plads af Betydning i strategisk Henseende, vil dette ikke kunne opnaaes ene ved Tilstedeværelsen af en staaende Hær. Det er ikke i de staaende Hære, men fremfor Alt i en Nationalvæbning, man skal søge den Kraft, som kan forsvare et Lands Selvstændighed. Danmark har tilmed ei heller finansielle Midler til at holde en betydelig staaende Hær, ligesom Landets naturlige Bestaafenhed medfører Nødvendigheden af dens Fordeling i de adskilte Provinser og Statsdele og saaledes dens Svaghed. Man maa

ophørt med at arbejde frem for den constitutionelle Sag, og havde man vedblivende, som man begyndte, givet sig en bestemt Holdning mod Regjeringens Anskuelse i denne Retning, istedetfor at underordne dette Hensyn den slesvigiske Sag og den skandinaviske Exaltation, som naturligtvis maatte fjerne Danmark fra Tydskland; havde man stræbt at gjøre det gjældende, at det var fremfor Alt igjennem de constitutionelle folkelige Former, og ikke igjennem Diplomati og agtestabelige Forbindelsers mislige Veie, at man kunde ønske, at vore store politiske Spørgsmaal, navnlig det om Statsæenheden og Arvesølgen, skulde afgjøres, havde der neppe været Tvivl om, at det constitutionelle Tydskland saa langt fra var blevet Danmarks Modstander, at man endog turde vente i det at finde de bedste Medhjælpere til at udjævne de Skjær, som nu true Danmarks lykkelige Fremgang og Selvstændighed.

derfor stræbe hen til Ordningen af en Nationalvæbning, som finder sin Styrke i Folkets Tro og gode Aand. Men Betingelsen herfor er et indre politisk Liv, som besjæler Folket, og en Intelligens, der leder dette. Et saadant udvikler sig ifkun i en lykkelig Værelsvirkning imellem Befolkningen under et uddannet Byliv og en velstaaende intelligent Landbostand. Ideerne bearbejdes og modnes under Bylivets Rivninger, de optages i Landboernes Begreber. Det er derfor af særdeles Betydning for Sjælland, naar en Almenaand skal besjæle Befolkningen, og give denne Styrke til at ordne sig til en kraftig Eenhed under indtrædende Forhold, at have til Midtpunkt en betydelig, med Intelligens og Velstand udstyret Hovedstad. Det er følgerlig aldeles nødvendigt, naar Sjælland skal blive et vigtigt politisk Punkt, og Danmark derved vinde i Indflydelse, at Kjøbenhavn udvikler sig saavel i materiel som i aandelig Henseende, og at dette ikke alene finder Sted, forsaavidt Stadens Beliggenhed som Søstod og Sjællands betydeligste Plads dertil giver Anledning, thi dertil er Provindsen for lille; men hele Danmark maa bidrage til at forøge Stadens intensive Indhold.

Imidlertid, ei alene fra den Vigtighed, som jeg tillægger Sjællands Beliggenhed, udleder jeg Nødvendigheden af, at Kjøbenhavn uddanner sig til en betydelig Plads. Den fremgaaer tillige af Danmarks Stilling til Broderstaterne i Norden. Jeg hører ikke til dem, som søge mit Fædrelands Lykke i Udbygningen til en dynastisk Forbindelse imellem de tre nordiske Riger, en Idee, som altfor hyppigt parrer sig med Tanken om de skandinaviske Sympathier i aandelig Henseende. Min Anskuelse er det,

at en dynastisk Eenhed, uden Hensyn til de Grunde, som herimod ligge i de forskjellige Rigers Særegenheder, har den, som det synes, afgjørende Omstændighed imod sig, at, ligesom Sprogstammens Eenhed og Sprogens gjensidige Forstaaelighed væsentligt skulde være Grundvolden for denne Forening, saaledes maatte Folgeslutningen deraf ligefrem blive en Adskillelse af de tydske Dele af Monarkiet fra de danske, da hine med samme Gyldighed som disse vilde stræbe efter Forbindelse med dem, hvis Nationalitet de i langt høiere Grad dele. Men, skeer en saadan Adskillelse i det danske Monarkies nuværende Dele, hvor ligger da den bestemte Grændse imellem den danske og tydske Nationalitet, og hvad bliver der da i Kampen herom af Forlandet i det nordlige Slesvig? Man vilde ved at opnaae en dynastisk Eenhed med Nordens andre Riger saaledes tilintetgjøre det, efter min Mening, bedste Støttepunkt for Danmarks politiske Betydning og Selvstændighed, dets organiske Forbindelse med den frihedselskende tydske Nation, hvilken gjør det muligt for Staten, under Bevaring af dens særegne af Naturen begrændsede Nationalitet, at danne i Frihedens Interesse et kraftigt Led imellem Tydskland og det constitutionelle Norden i Kampen mod den fælles Civilisations Modstandere.

Jeg antager heller ikke, at Danmark i sit Forhold til de nordiske Raboriger bør underordne sine Foranstaltninger, navnlig i Henseende til sit Forsvarsvæsen, de saakaldte „sande dansk-nordiske Interesser.“ Jeg mener, at det er ifftun, naar man arbejder for en selvstændig-dansk Interesse, at det rette Forhold kan fremkomme mellem Nordens Riger. Venskab bestaaer bedst ved gjensidig ydre Uafhængighed. Dette gjaelder i politiske som i private Forhold, og, naar man vil indbyde sin gamle Fjende til evig Fred og Broderskab,

gjør man dette bedst, ved at vise en paa indre Velstand og Kraft grundet Uafhængighed samt Evne til at opretholde sin Selvstændighed, dersom Venstabet engang skulde bryde.

Derimod antager jeg, at det ligger i denne Sags, og saaledes i Danmarks særegne, i Nordens, i hele Euro-
pas Interesse, at et fast Venstabsbaand, knyttet ved Slægtskabets Følelse, bevaret ved Kjærlighed til Frihed, under gjensidig politisk Uafhængighed, omslynger Nordens Folk. Men for at dette Maal skal kunne naaes, maae de ydre Betingelser være tilstede, og, da ingen er vigtigere end Ordningen af et nationalt Samliv, men dette atter er afhængigt af, hvorvidt man for samme veed at danne et Midtpunkt i en Stad af politisk Betydning, som har en stor og dannet Befolkning, og i hvilken Videnskab og Kunst og al aandelig Virksomhed er forenet under en befrugtende Berøvelse, maa man ogsaa ad denne Vej komme til den Erkjendelse, at i Nordens nationale Samliv kan intet Punkt træde i Concurrence med det skønne Kjøbenhavn, der ligesom danner Foreningspunktet i det naturlige Belte, som forbinder Landene. Kjøbenhavns Storhed er saaledes et uadskilleligt Moment i Ideen om Nordens nationale Genhed.

Gaaer man herfra over til at betragte Kjøbenhavn i Forhold til Danmarks særegne Læve, uafhængigt af de ovenfor antydede politiske Combinationer, da vil man finde, at Staden, ogsaa betragtet fra dette Standpunkt, maa indtage en betydningsfuld Plads, idet den bør være Statens Hovedstad. — Denne Sætnings Rigtighed har imidlertid „Fædrelandet“ bekæmpet, idet Bladet til de andre Reformer, som det anseer ønskelige i Statsforvaltningen, har søiet den, at Regjeringens Sæde, m. m., burde

flyttes fra Kjøbenhavn. De herhen hørende i Bladets Nr. 132 indeholdte Uttringer lyde saaledes:

„Saalænge Danmark var forenet med Norge og den sydlige Deel af Sverig, saalænge det kunde betragte sig som en Stat af 2den Rang og som den mægtigste Søstat i Østersøen, saalænge kunde det maaskee være passende at gjøre Kjøbenhavn til Midtpunct for Regering og Forsvarsvæsen, men efter at Danmark er sunket ned til en af de mindste uafhængige europæiske Magter, er det neppe rigtigt at have fulgt den samme Plan. Alt fra den Tid, da Skaanes Tab maatte ansees som en endelig Kjendsgjerning, og Herredømmet over Sundet var blevet saa anstødeligt for det handlende Europa, at man, heller end at taale dette, opgav de store politiske Fordele, som et forenet Skandinavia kunde forskaffe den europæiske Ligevægt og Fredssystemet, alt fra den Tid havde Danmarks Styrere gjort vel i at indrette Regeringens Sæde og Forsvarets Midtpunct i en anden Deel af Riget, saasom i Fyen eller ved Lille Belt. Herved var man ogsaa tidligere kommen fuldstændigere ud af den saa kostbare Størhedsillusion, hvori vi saalænge have været hildede, og vort Forsvarsvæsen var kommet til at udvikle sig paa en naturligere, til Forholdene mere svarende Maade. Tænke vi os de til Regering og Krigsvæsen hørende Ujenstande borttagne fra Kjøbenhavn, saa tør man vel paastaae, at alle de tilbageblivende Herligheder, Handelshavn, Vareoplag, Universitetet, Konstfæmlingerne o. s. v. vare bedst tjente med, om Kjøbenhavn var ubefæstet, eller dog at Befæstningen kun bestod i et Søforsvar, skiftet til at afværge et Doversald og forskaffe taalelige Dvergivelsesvilkaar. Er det først afgjort, at det tvertimod i alle

Henseender, selv i oekonomisk, vilde være bedre at vælge et andet Sted til Hovedstad og Forsvars-Midtpunct, hvilket er vor Mening, saa kan man vistnok strax svare, at Kjøbenhavn ganske burde ophøre at være sluttet Fæstning, bestemt til at modstaae en virkelig Beleiring, og derimod kun beholde et godt Havneforsvar."

Jeg skal ikke indlade mig i Burderingen af de historiske Forhold; som have skabt Kjøbenhavn eller gjort den til Danmarks Hovedstad. Meget, som i denne Henseende er skeet, var mulig en Følge af Forhold, som nu ikke længere have Gyldighed; men paa den anden Side er det dog vistnok indlysende, at Stadens Beliggenhed forener i sig saamange Fordele, at man vanskeligt vilde finde en Plads i Landet, der kunde opveie disse. Det er tilmed min, paa Verdenshistorien grundede Tro, at, naar Saadant i Tidernes Løb udvikler og bevarer sig paa en naturlig Maade, og dette har i det Væsentlige været. Tilfældet med Kjøbenhavn, maa det, uagtet de mulige Ufuldkommenheder, i de tilstedeværende Omständigheder have en indre uforanderlig Grund, som overveier de Indvendinger, som til enkelte Tider fra visse Synspunkter ad Theoriens Bei maatte fremkomme. — Men hvorledes end Fortiden har frembragt det Bestaaende, er nu Spørgsmaalet ifkun det, hvorvidt man bør arbeide for, at det bevares, eller for, at det forandres derhen, at Kjøbenhavn taber i Betydning, medens de Kræfter, som ere samlede der, fordeles paa andre Stæder. Jeg maa i denne Henseende erklære mig imod „Fædrelandets“ Anskuelse, idet jeg i min Beviisførelse herfor skjæler mellem Stadens Betydning med Hensyn til Landets Forbindelse med fremmede Lande, og dets indre Forhold. Det er

vistnok særegent, om end ikke uden flere Exempler, at en Hovedstad ligger paa en Yderside, og at Meget kan tale for, at den ogsaa i local Henseende danner Landets Midtpunkt. Men en Stats Forhold og dens Hovedstads Betydning kan ei alene bedømmes efter Bessaffenheden af den indre administrative Mechanisme; man maa tillige tage Hensyn til, at et Land, saavidt muligt, bør staae i Forbindelse med andre Lande. Dette skeer lettest og naturligt igjennem Hovedstæderne, da de indeholde de fleste Berøringspunkter med den fremmede Cultur. De bør derfor ogsaa være saaledes beliggende, at de paa en let Maade aabne Udgangen for de Fremmede til at knytte forskjelligartede Forbindelser, og Leiligheden for Udlandets Indflydelse igjennem de sociale Forhold til at virke paa den indre Udvikling og Beværelse. Men i denne Henseende kan man fortiden ingen Plads tænke sig i hele Danmark, som mere egner sig til at være et Foreningspunkt med Udlandets Cultur end Kjøbenhavn, der danner for Danmarks Bedkommende den bedst beliggende Havn ved det Hav, der trænger ind i Europas Midte, og staaer i Forbindelse med dets største Floder, medens Øresundet tillige er en af de store Verdensveie, hvorigjennem Færdselen ved Søens lette Befordringsmidler gaaer fra Norden til Syden, fra Osten til Westen.

Denne Omstændighed, som saaledes forener Danmark med Udlandet igjennem det lykkelig beliggende Kjøbenhavn, hæver ogsaa væsentligt den Betænkelse med Hensyn til de indre Forhold, som er reist fra dets Beliggenhed paa en Yderside; thi, ligesom den danske Stat i det Hele er af ringe Omfang, og Afstanden fra det ene Yderpunkt til det andet er saa kort, at det ikke i denne Henseende be-

tyder synderligt, hvor Hovedstaden ligger, saaledes bliver dette ogsaa af mindre Indflydelse derved, at alle de adspaltede Statsdele ere omgivne af Havet, der afgiver det naturligste, billigste og forholdsvis hurtigste Befordringsmiddel. Skeer det derhos, hvad man tør haabe, at Sjælland, ligesom hele Danmark, udvikler sig i Henseende til Befolkningen og de materielle Kræfter til den Grad, at Jernveie kunne blive et naturligt Forbindelsesmiddel for de fjernere Egne, bortfalder enhver Indvending mod Kjøbenhavns Beliggenhed, fiernet fra Landets Midtpunkt.

Alt fordele blandt Landets andre Stæder de Kræfter, som samlede give Kjøbenhavn dets Betydning, er tilmed ikke tænkeligt uden tillige at ophæve for Danmark Muligheden af at have en Hovedstad. Det er ovenfor antydet, at det hører til Statslivets Udvikling, at der findes et Hovedpunkt for alle dets Functioner i deres høiere Potenser. Hvor Staten er af betydeligt Omfang, samler Hovedstaden sine Kræfter fra en stor Mangfoldighed, og mange af Statsforvaltningens Grene kunne og maae fordeles omkring i Staten, uden at Livet paa Hovedpunktet derved taber i Styrke. Dette gjælder tildeels ogsaa de mindre Stater, hvis Folk danne Dele af en større Nationalitet, og derfor i dennes større Grupperinger kunne finde Foreningspunkter, der erstatte det, som de selv maae savne. Hvor derimod, som i vort, i denne Henseende næsten enkelt staaende Fædreland, Staten er lille, og Nationaliteten endog er mere indskrænket end Rigets Grændser, er det betænkeligt, at svække den aandelige og materielle Udvikling gennem Samlivet i en stor By, ved at dele de virkende Elementer blandt flere adspredte Stæder. De enkelte Kræfter, som benyttes til, saa at sige, at construere Hovedstaden, ere i og for sig, paa Grund

af Nationens ringe Størrelse, af mindre extensiv Styrke. Fleres Forening maa derfor udfylde det Manglende, og næsten alle Statsfunctionerne paa deres høiere Standspunkt, den dømmende Magt, den civile, kirkelige og militaire Forvaltning, i Forbindelse med et omfattende Communalliv, Videnskab og Kunst, parret med Handel og Industri, maae samle sig, for under gjensidig Indflydelse at frembringe det hele Samliv og igjennem dette udvikle og bevare den Aand, der fra Intelligensens Hovedsæde ad forskellige Veie med reproducerende Kraft bør udstrømme i de andre Landsdele. Vilde man i den af „Fædrelandet“ antydede Retning reformere ved at fordele det sønderlemmede Kjøbenhavn, kunde man dog ikke gjenføde denne Stads Indhold andetsteds. Ingen anden Stad vilde kunne erstatte Kjøbenhavn. Man vilde tilintetgjøre den Forening af Landets bedste Kræfter, som nu udgjør vor Styrke, og det hele Land vilde nedsynke i en aandelig Ubetydelighed, med den største Fare for Nationaliteten, hvis bedste Støtte er Intelligensten i en Hovedstad.

Videre at forfølge denne Betragtning ved at berøre de forskellige Enkeltheder, som danne Kjøbenhavn, vilde lede for vidt og være unødvendigt, da de ere Alle bekjendte, efterat Tanken er ledet hen paa dem*).

Min paa det ovenfor Udviklede støttede Anskuelse om

*) For flere Aar tilbage læste man i et Dagblad en velslykt Fare i paa den Idée, at Kjøbenhavn ophørte at være Hovedstad. Fictionen var, at Staden var afbrændt med sin hele Befolkning og øvrige Indhold, undtagen een Mand, som var paa sin sædvanlige Motionstour til Roeskilde, og derhen bragte Underretning om det Skete. Stor blev Bevægelsen mellem Provindsstæderne, som rnsæde Ansættelse som Hovedstad; enpær ansaae sig dertil for ene skiftet.

Betydningen af Kjøbenhavn samler sig saaledes i det Resultat, at Stadens Udvikling som Danmarks Hovedstad, Nordens første Stad, og en Plads af Bigtighed i Europas Politik, saa langt fra bør hæmmes, at det endog maa ligge i Statens Interesse i enhver Retning at fremme den ved alle de Midler, som staae til Raadighed, og fremfor Alt derved, at man indrømmer samme den størst mulige Frihed til at udfolde sine aandelige og materielle Kræfter. Kjøbenhavns Fremgang staaer i Berelvirkning til hele Statens indre og ydre Betydning, og ligger saaledes i dens Formaal. I Overeensstemmelse med det tidligere Udtrede om et Forsvarsvæsens Stilling ligeoverfor Statens øvrige Junctioner, er følgelig Forholdet mellem Forsvarsvæsenet og Kjøbenhavn, som Midlet til Diemedet.

Denne Sætning gjælder i en dobbelt Henseende, saavel, naar der spørges om og hvorvidt Kjøbenhavn bør befæstes, som naar det overveies, hvilke Punkter Danmark maa hovedsagelig stræbe at sikke mod fiendtligt Overfald eller Bemægtigelse.

Ifølge de ovenfor fremsatte Betragtninger antager jeg det godtgiort, at Kjøbenhavn, naar der bliver Spørgsmaal om, hvorvidt Staden bør omgives med Fæstningsværker, efter den Betydning, som er tillagt den, maa behandles efter de tidligere udtalte Principer for de større Stæders Befæstning.

Byen bør ifølge heraf for det Første ikke ved Fæst-

ningsværkerne lide nogen Indskrænkning i sin naturlige Udvikling. Det bliver saaledes uødvendigt, at man indrømmer den Plads til en hensigtsmæssig Udvidelse i Overeensstemmelse med de Fordringer, som Nutiden gjør til velbyggede Byer. Det er ligeledes nødvendigt, at Staden i sanitær Henseende bliver forbedret ved rummelige Pladse og brede Gader, samt at de indre Rum imellem Husene ikke blive altfor bebyggede*). Større Fabrikdrift med Dampkraft og den dermed forbundne Anvendelse af Steenkul er uforenelig med bequemme Beboelsesleiligheder; sølgelig bør det gjøres muligt, at de herhenhørende Anlæg kunne uden særlig Opoffrelse fjernes fra Byens Midte og anlægges i dens ydre Dele. Disse og andre industrielle Anlæg maa man tilmed give rummelig Plads til at virke og udvide sig. Det Comfortable og det Skjønne, især forsaavidt det grunder sig i Benyttelse af de Midler, som

*) Fra Moralitetens og Folkeopdragelsens Side er det ogsaa af stor Betydning, at Byens Udvidelse ikke vanskeliggjøres, med Hensyn til den fattige Klasse's Boliger. Alle Hovedstæder inde- slutte en Mængde Proletarier, og i disse's Tilstand ligger den største Mislighed, som følger af den Sammenpakning af Mennesker, som danne Stæderne. Det er gennem Reentlighed og Sandfærdighed for et ordentligt Hjem, at denne Folkelasse høves til større Glæde og bedre Sæder. Den fattige Familie, som sætter Priis paa Hjemmets Hyggelighed, og til dets Forbedring anvender sine Kræfter, lykkes det i Regelen at høve sig ud af Armødens Bekymringer, idet den er greben af den bedste Tilskyndelse til Arbeidsvirksomhed, Tanken om Fremtidens Krav. I Kjøbenhavn er næsten den hele fattige og lavere arbejdende Klasse's Boliger usle, uden at være billige, og anderledes kan det ikke blive, saalænge Byggefriheden er indskrænket indenfor de snævre Bolde, og man under en tiltagende Befolkning kun ved meget høie Bygninger eller usle Rum under Tagene kan tilfredsstille den større Eøgning.

Naturen frembyder, er i den Grad traadt ind blandt det huuslige Livs Nydelser, at det hører til Opgaven ved en stor Stads Ordning at fremme Leiligheden til dets Anvendelse og Udbredelse. En af de bedste Maader til at opnaae dette, er Frihed i at benytte til Bygninger og Anlæg de Dele af Byen, som grændse til Landet. Kjøbenhavn lider i alle Retninger af de Ulemper, som et modsat System medfører, idet Boldene indskrænke Byen til et bestemt Rum, medens den stigende Befolkning og udviklende Velstand fordrer bestandig Udvidelse. Fra Søen, som danner Byens største Skjænhed, ere Beboerne udelukkede ved Fæstningsværker, og de dertil hørende privilegerede Promenader. Hele Byens landlige Omegn er et Gebet, paa hvilket man ikke kan røre sig frit paa Grund af Demarkationsliniens Regler med disses Følger. Ifølge Nødvendigheden af, at disse Indskrænkninger hæves, maa det ogsaa ansees velbegrundet, at de Bygninger og Anlæg, som fortiden findes indenfor den nærværende Demarkationslinie bevares, og tilsikres en fremtidig Bestaaen. Deres store Værdi tilsiiger dette, og viser tillige, at man ikke bør hindre deres videre Forøgelse*).

Den anden Fordring, som er gjort, naar en stor Hovedstad skal befæstes, er den, at den ikke let bør udsættes for Udælgelse. Naar dette anvendes paa Kjøbenhavn, maa man følgelig have Krav paa, at Befæstningen fjernes saa langt fra Staden, at det ei bliver muligt for

*) Samtlige udenbys Bygninger, der henhøre til Stadens Grund, ere assurerede i Landets almindelige Brand-Kasse for henved 3,200,000 Rbd. Enkelte af dem ligge udenfor Demarkationslinien, men paa den anden Side findes flere Bygninger indenfor samme paa Amtets Grund.

en Fjende at stikke den i Brand eller deslige. Det vil derfor ei være tilstrækkeligt, at Byens nuværende Volde forsvinde, for at erstattes ved lignende i et noget videre Omfang, dersom dette iøvrigt i strategisk Henseende vilde være tilraadeligt. Man maa, i Lighed med, hvad der i denne Retning og i samme Diemed er skeet andetsteds, anlægge Befæstningen i en større Afstand ei alene fra Stadens ydre Dele, men tillige fra de Punkter, udover hvilke man i en fjern Tid ikke kan tænke sig den udvidet.

Den tredje Fordring er den, at Planen til Byens Forsvar ikke bør beregnes anderledes, end at dens store Befolkning ikke vil blive udsat for Hungersnød. Man maa paa Grund heraf ikke tænke sig Muligheden af en lang Beleiring, ligesom Byen ei heller bør være en egentlig Fæstning, men kun saaledes omgivet med Fæstningsværker, at dens hurtige Indtagelse ikke kan befrygtes, medens den bliver istand til at holde sig, indtil Udsætning fra Landets andre Dele, og fremfor alt fra Bundesforvandre, kommer den til Hjælp. Kjøbenhavn er altfor stor til at man kan tænke sig Byen forsynet med Fødemidler for lang Tid. Stadens gunstige Beliggenhed gjør det til ingen Tid af Nødvendigt, at den er stærkt forsynet, og mindst gjælder dette paa den Aarstid, da en Krig kan befrygtes. Det frugtbare Opland med lettede Communicationsmidler kan vel i en kort Tid tilføre den Afskilligt; men dette vil dog ikke være tilstrækkeligt under en lang Beleiring. Den Forsvarsstyrke, som Kjøbenhavns Befolkning, Sjællands Baabenmagt og den staaende Hær kan yde, er ei heller af saadant Omfang, at det er rimeligt, at Den eller Staden vilde kunne holde sig meget længe imod en overlegen Fjende, som gives Tid til at samle og forege en tilstrækkelig Magt. Det er derfor ikke saameget

i Muligheden af at kunne forsvare sig i Længden, som i Sandsynligheden af at kunne forsvare sig i en passende Tid, indtil Statens og Folkets naturlige Bundsforvandte kunne komme til Undsætning, at Danmark skal stræbe at udvikle et godt Forsvar af Sjælland og Kjøbenhavn. — Naar det iøvrigt her er forudsat, at Forsvarsvæsenet bør ordnes saaledes, at Staden ikke udsættes for Udhungring, er det naturligtvis ikke Meningen, at man skulde organisere Stadens Forsvarsvæsen paa en Maade, at den ifkun til en vis kort Tid kunde holde sig, og derefter nødvendigvis maatte overgive sig. Udvikle Begivenhederne sig derhen, at Fædrelandets Forsvar fordrer af Staden endog de største Offere, da maa det være muligt at bringe saadanne; men det maa paa den anden Side ligge i den forudberegnede Plan, at denne Yderlighed søges undgaact. Stærkt maa i ethvert Tilfælde Forsvarsvæsenet være; thi dets Diemed er det fremfor Alt, hos de Lysthavende at fjerne Sandsynligheden af, at Landet og Staden er en let Prise

Den fjerde Fordring er, at Forsvaret indrettes saaledes, at enhver Mand, som dertil har Kræfter, af enhver Stand, ung som gammel, med Nytte kan betjene Forsvaret. Det maa være muligt, at den hele Befolkning kan tjene paa Fæstningsværkerne, og at den dertil er i Forveien saaledes indøvet, at ingen Styrke gaaer tabt, medens det bliver muligt for en staaende Hær og Almeenvæbningen paa Landet med større Frihed at besøge sig udenfor. — Ved Siden af et saadant Forsvar af Kjøbenhavn maa man nemlig tænke sig, som aldeles nødvendigt, en organiseret Væbning paa Landet, understøttet ved Fortificationer og faste Punkter paa andre passende Steder, som gjøre det umuligt eller vanskeligt at gjøre Landgang paa Den, og

tillige sætte Armeen i stand til at ordne og samle sig til en forenet Styrke.

Idet jeg anseer det nødvendigt, at disse Betingelser opfyldes, saafremt Staden skal befæstes, blive de næste Spørgsmaal, hvorvidt Befæstningskunsten kan løse denne Opgave, og hvorvidt det i det Hele er hensigtsmæssigt, at Kjøbenhavn befæstes.

At bedømme det første Punkt definitivt, kan ikke høre til mit Hverv. For mig har det været tilstrækkeligt, at see Sandsynligheden heraf godtgjort ved de forskjellige Befæstningsplaner, som ere offentlig meddeelte, og, da disse have forudsat Muligheden og Hensigtsmæssigheden af en ved detacherede og casematterede Forter dannet Befæstningslinie, der tildeels ikke skulde ligge Byen nærmere end Frederiksberg Bakke, har jeg, ledet ved denne Idee, som synes at have alle Grunde for sig, ikke taget i Betænkning at dele den Mening, at det er muligt at befæste og forsvare Kjøbenhavn i Overeensstemmelse med de ovenfor angivne Grundsætninger*).

*) Capitain v. Treyka har foreslaaet en Række af detacherede Forter, med en indbyrdes Afstand af circa 3000 Alen og 4 à 600 Alens Afstand fra Søerne, med 800 à 1000 Mandes Besætning i hver; nemlig: 1) syd for Balsby; 2) vest for Balsby; 3) ved Flintholmsgaard med et fast Batteri ved Grøndal; 4) ved Lygten; 5) mellem Veersøen og Wilhelmødal ved Strandveien med et fast Batteri ved Bangegaard, samt 6) paa Amager mellem Sundbye og Kasrupmølle. — Indenfor disse Udenværker er projecteret en indre Enciente, bestaaende af de gamle Bolde, udvidede saaledes, at det hele Terrain mellem de tvende Søer og Fæstningsgravene i den ene Retning, samt mellem Contreforpen af Schach's Bastions Punt (den nord for Vesterport beliggende Bastion) til det sydøstlige Hjørne af St. Jørgens Sø, og Lunetten bag Holmens Kirkegaard til det østlige Hjørne af Sortedams Sø, i den anden Ret-

Det andet Spørgsmaal, hvorvidt det i det Hele er hensigtsmæssigt at befæste Kjøbenhavn, synes besvaret derved, at det Punkt, som i hele Staten er det vigtigste, ogsaa maa være det, der fortrinsviis bør forsvares. Alle de Momenter, der ovenfor ere berørte med Hensyn til Kjøbenhavns Betydning, synes at godtgjøre, at dette finder Anvendelse paa Staden; thi falder den først i Fiendens Haand, er der ikke Meget af Danmark tilbage. Om end enkelte Punkter, forsynede med stærke Be-

ning, — kunde være at indlemme i Staden. Et Brohoved vilde da være at anlægge mellem Sortedams- og Pøblingesøen, eller et med Grav omgivet casematteret Batteri i Firkanten mellem Blaagaard og Blegdamsveien, samt et casematteret fast Batteri ved Ralkbrænderiet, og Ladegaarden maatte befæstes. Endelig har Hr. v. Trepka tænkt sig et passageret svært Batteri ved Enden af Tommerpladsene, og Kanonbaade i Rallebostrand.

Hr. v. Trepka antager, at ethvert Befæstningsystem bør oprettholdes ved Demarkationsbestemmelser, der ere affattede i Aanden af de Kongelige Resolutioner fra Aarene 1808 og 1810.

I Modsetning af Hr. v. Trepka har "Fædrelandet" en anden Plan, idet Frederiksberg Vaffes Befæstning er anset som en nødvendig Betingelse for Landforsvaret. Dernæst er projecteret en Forsvarslinie, hvis Hovedstøttepunkter ere de tre ved Staden liggende, saavidt muligt indbyrdes forbundne, Søer, med Forter paa Korsveien ved Enden af Mierbro, ved Ralkbrænderiet, Ladegaarden, samt endvidere ved Taarnforter mellem St. Jørgenssø og gamle Pøsthuus. Ligeledes maatte nogle Forter anlægges paa Amager. — Fædrelandet forkaster dernæst Nødvendigheden og endog Muligheden af de nuværende Demarkationsforholds Vedbliven.

Som det synes, vil Hovedstøtdepunktet mellem de Sagkyndige blive det samme som det, hvorom Meningsforskjelligheden væsentligst dreiede sig ved Spørgsmaalet om Paris's Befæstning, nemlig Nødvendigheden, Beskaffenheden og Udstrækningen af den indre Fæstning, medens Nødvendigheden af fjernere Befæstninger vil blive anerkjendt, og dette vil sandsynligt ogsaa blive Udgangspunktet for Afgjørelsen af den Sag, som nærmest har givet Anledning til disse Bemærkninger.

fæstninger, kunde holde sig, efterat Kjøbenhavn er indtaget, maa man ikke heller glemme, at, er Byen først i Fiendens Magt, bliver dens Tilbageerobring Krigsmagtens Opgave, og, er dens Indtagelse end skeet uden Dødelæggelse, da vil i al Fald dens Gjenerobring være utænkkelig uden denne sørgelige Følge. Imidlertid, hvad der i denne Henseende kan anføres, gaaer op i det almindelige Spørgsmaal, som jeg skal forsøge at behandle, nemlig, hvorvidt man bør befæste Hovedstæder.

Ogsaa i denne Henseende har „Fædrelandet“ i Nr. 130 udtalt en Anskuelse, som jeg ikke kan tiltræde, naar det, efter at have draget Hensigtsmæssigheden af Paris's Befæstning i Tvivl, fremdeles yttir Følgende:

„Et andet Punct, hvorpaa vi maae henlede Læsernes Opmærksomhed, er den altfor store Betydning, man jevnlig tillægger Hovedstæders Befæstning, især med affondrede Smaaværker. Man tilbagefalde blot et Dieblif i sin Erindring Begivenhederne fra den sidste polske Krig; da var Warschau for en Deel beskyttet af affondrede Forter og Skanser, og Omstændighederne havde mod Slutningen af Krigen føiet sig saaledes, at den angribende Hovedhær havde stillet sig op ligeover for den paa saadan Maade befæstede Deel af Hovedstaden, medens man indenfor dens Mure sikkert haabede paa Undsætning udenfra, endelig vare de nævnte Skanser besatte af modige, krigsvante, for Sagen begejstrede Soldater, commanderede af duelige Officerer. Desuagtet stormede Angriberne og seirede, førend Undsætningen kom, og førend Borgerne, som stode paa Forterne, kunde beslutte sig til at prøve et fortvivlet Forsvar i Gaderne. De tvende vigtigste Forsvarsmomenter savnedes i denne afgjørende Time, nemlig det, som Borgerne

fulde yde, og det, som Hæren skulde bringe udenfra, og Forterne med deres Heltebesætninger viste sig utilstrækkelige til at vriste Seiren fra den mægtige Angriber.

Efter saaledes at have værget os mod forudfattede og udenfra medbragte Meninger, og idet vi advare mod den Befæstningshyge, som i de senere Aar ligesom en Smitfot har udbredt sig over Europa, skride vi da til at betragte Kjøbenhavns eiendommelige Forhold, med Hensyn til dets Befæstning^o.

Den Sagkundskab, som „Fædrelandet“ i sine Artikler om Kjøbenhavns Befæstning viser, kan vistnok ikke andet end vække nogen Betænkelighed ved at træde frem imod dem. Naar jeg desuagtet gjør dette, er det, fordi jeg maa tilstaae, at jeg om Bladet i denne Henseende har den samme Mening, som det udtaler om Frankrigs Stemme i denne Sag, naar det anerkjender dens Vægt, hvor det gjælder den militair tekniske Side af den, men er langt fra at tillægge den samme Betydning fra den politiske Side. Jeg har nemlig fundet en større Vægt i Frankrigs Stemme ogsaa i politisk Henseende ind i „Fædrelandets“ Fremstilling, idet jeg i det Hele føler mig overbevist om Rigtigheden af de politiske Anskuelser, som have været afgjørende under Spørgsmaalet om Paris's Befæstning. Denne har tilmed de bedste Autoriteter for sig, ligesom Bauban til den store Feltherre og Statsmand, der endnu er tilbage af dem, som have hentet deres Erfaring fra et halvt Aarhundredes afværende Begivenheder^{*)}. Den mere krigerisfjendede Thiers har

*) Marschal Soult har selv følt det Forbeelagte i at store Stæder ere ordentligt befæstede, istedetfor at de i forekommende Tilfælde ved sieblittelige Foranstaltninger skulle sættes i Forsvarsstand. Under Kampen i det sydlige Frankrig i 1814 var det ham af

i Principet været enig med sin bestandige Modstander, den fredelskende Guizot. I de 23 Aar, som gik forud for Lovens Antagelse angaaende Befæstningen, finder man alle de Commissioner, der, sammensatte af de meest erfarne Mænd, have behandlet denne Sag, enige i Ansigtet om at see Paris omgivet med Fæstningsværker. Man har været uenig om Systemet; men Principets Rigtighed har altid været anerkjendt. Napoleons advarende Stemme fra St. Helena betyder vistnok ogsaa noget mere end, efter „Fæderlandets“ Forudsætning, „en Mening, som han har udtalt dengang han trængte til at finde Noget udenfor sit eget Forhold til Frankrig og til Verden, der kunde bære Skylden for hans Fald“. Thi meget tvivlsomt har det altid været, om det ikke, dersom Paris i 1814 kunde have holdt sig nogen Tid mod Schwarzenberg og Blücher, der laae paa Eletterne ved Chalons, medens Napoleon havde indtaget en Stilling bag dem, saaledes at de befandt sig imellem ham og Paris, vilde have lykkes ham at give Sagerne en anden Vending. Pariserfolket, der, ligesom hele Nationen, Aaret efter modtog Napoleon med aabne Arme, vilde vel neppe dengang saa ganske have forladt ham, saafremt det havde havt noget Haab om at kunne forsvare Staden og saaledes understøtte hans Operationer mod en Fjende, der vilde tilintetgjøre Frankrigs Storhed.

For at fatte Betydningen af Paris's Befæstning maa man ikke glemme, at den ikke har været ledet af den Forudsætning, at Byen skulde blive en formelig Fæstning. Det ligger i Sagens Natur, at en Stad, der indeslutter over

denne Grund ikke muligt at holde sig i Toulouse med 24,000 Mand længere end i een Dag.

900,000 Mennesker, ikke kan være dette. Derimod har man følt, at der er en Usikkerhed tilstede i Landets Forsvar, saasomt fremt Hovedstaden, hvis Bigtighed man i dens hele Udstrækning har erkjendt, var udsat for Fare og Bemægtigelse enten af en overlegen Fjende, eller efter et enkelt Uheld. Man har tillige erkjendt, at Hovedstadens Indtagelse, efter dens Forhold til hele Landet, vil have en væsentlig Indflydelse paa Muligheden af dettes Forsvar. Planen for Byens Befæstning er saaledes støttet paa Erfaringen og Erkjendelsen af, at man, for at sikre Frankrig mod en angribende Overmagt, maatte tilintetgjøre Sandsynligheden af, at man ved en raff Fremtrængen kunde forbigaae Grandsefæstningerne og bemægtige sig Paris uden Modstand. Befæstningens Diemed er det at give Staden, med sin vaabendygtige Nationalgarde paa 60,000 Mand, Midlerne til at forsvare sig selv mod en Overrumpling, og saaledes gjøre det muligt, at Armeen uden Frygt for en saadan Begivenhed kan operere selvstændigt i Marken*).

Naar man betragter Sagen ogsaa i sin Almindelighed fra dette Synspunkt, synes det indlysende, at enhver Stat, som kan være udsat for lignende Angreb, bør stræbe hen til dette samme Diemed, hvad enten det opnaaes ved Hovedstadens egen Befæstning eller ved andre hertil sigtende Forsvarsmidler, f. Ex. de i Østerrig anvendte, hvor man, under Forudsætning af, at Landets Hovedfjende kommer fra Vesten, har ved Befæstningen af Linz forhindret de mulige Krigsoperationer, som fra denne Side kunne aabnes mod

*) Den Betænkning, som i 1841 blev afgivet af Pairskammerets Comité, hvori var en Minoritet af eet Medlem, afhandler paa en tydelig Maade de forskjellige Grunde for og imod Befæstningen og dens Bestaaen.

Nedre=Donau og Wien. Den tidligere Historie, navnlig Østerrigs og Preussens, har ikke mindre end Paris's Stæbne i 1814 bevist Rigtigheden heraf, og „Fædrelandet“ har neppe med tilstræffelig Føie anført Warschaus Exempel som et Modbeviis i denne Henseende; thi denne Stads Indtagelse i 1832 er saa langt fra at godtgjøre dette Resultat, at man endog af samme maa udlede en Grund for Rigtigheden af den modsatte Anskuelse. Havde Warschau været befæstet paa den Side, som Russerne angrebe, anderledes end med simple, ved deres Nærmelse opfaste, sædvanlige Feltbatterier, vilde den, med sin stærke Besætning og kraftige Befolkning, under sit heltmodige Forsvar neppe have behøvet at capitulere 2 Dage efter, at Beleiringen var begyndt. De store Stridskræfter, som endnu stode Polen til Raadighed, havde mulig, saafremt Warschau havde været fuldstændigt befæstet, havt en for Europa uberegnelig Indflydelse paa den med Rusland begyndte Frihedskamp*).

Det er imidlertid ei alene i Historien, at man finder Beviserne for Gavnligheden af, at Hovedstæderne ere ved Fæstningsværker betryggede mod en let Bemægtigelse, og at deres Befolkning bliver sat istand til selv at bidrage

*) Medens Warschau ved Revolutionens Begyndelse var velbefæstet paa den høire Weichselbred, var Staden paa den venstre ifkun omgivet af en Grav, c. 8 Fod dyb og i Bunden 3 Fod bred; den heraf opfaste Jord laae i uordentlige Bunter paa den indre Side. Først da Faren begyndte at true Staden, forbedrede man noget disse Stanser, og da Russerne nærmede sig, opfaste man, i den Forudsætning, at de vilde angribe Staden paa venstre Flodbred fra Syd, endel Redouter og Lunetter, samt flere Forsvarsværker, for største Deelen af Sand. Russerne passerede imidlertid Floden mod Nord, angrebe Hovedpunktet i dette Skansværk, Wola, indtog det paa een Dag, og næste Dag ophørte Stadens Forsvar.

til deres Forsvar. Der ligger ogsaa en Grund hertil i Maaden, paa hvilken Forsvarskrige nu maae føres. Det er tidligere yttret, at et Folks Styrke ikke maa søges saameget i staaende Hære, som i en af Folkeaaenden ledet Nationalvæbning. Denne har imidlertid, ved Siden af sine store og væsentlige Fordele, den Ufuldkommenhed, at dens Mandskab ikke, som Soldaten i den staaende Hær, offerer sin hele Tid paa Tjenesten. Den er derfor mindre indøvet, og egner sig mindre til formelige Felttog, end til at danne en beskyttende Magt for Land og Arne. Den har ikke i den Grad Krigerdygtighed, som en angribende Fjende med en øvet Armee, og finder sin Kraft i den Sags Betydning, som den forsvarer. Men den gode Følelse, som saaledes besjæler en Nationalvæbning, maa have sin Styrke i den Tryghed, som udgaaer fra Bevidstheden om et ved faste Støttestrukturer og Befæstninger ordnet Forsvarsvæsen. Tilliden til disses Sikkerhed udbreder den Ro i Bevæbningen, som er Betingelse for det personlige Mod og Holdning, ligesom ogsaa Kjendskabet til Forsvarssystemet under forberedende Øvelser giver en Dygtighed hos de Commanderende, der meget erstatter Savnet af Krigsroutine. Denne Betragtning, som gjælder Bevæbningen i Almindelighed, finder især Anvendelse paa Mandskabet, der hører til den store Stad, og hvilken Betydning den i samme herskende Stemning har paa den hele Bevæbning, er ovenfor udhævet. Det er derfor af stor Vigtighed, at Befolkningen i Hovedstaden ikke befinder sig under andre Forhold, end at den er istand til at hengive sig til Tanken om det fælles Vel, uden at være bekymret for sin egen Sikkerhed. Dette kan imidlertid ikke skee, naar Staden ikke er sikret ved Midler til at holde en Fjende fjern, saa at den ikke er udsat for Bemægtigelse eller Øde-

læggelse, og det er saaledes nødvendigt, at en saadan By er omgivet af Fortificationer, der, saavidt muligt, sikke den mod disse Farer, og tillige sætter Befolkningen istand til efter yderste Evne at kunne forsvare sig selv.

Idet jeg saaledes antager, at Alt taler for at sikke Hovedstæderne mod en let Erobring, og derfor mener, at der heri ligger en Opfordring til at tilraade, at Kjøbenhavn omgives med Fæstningsværker, seer jeg ei heller, at der i Kjøbenhavns tidligere Historie findes nogen Anledning til at have nogen anden Anskuelse, og ogsaa i denne Henseende befinder jeg mig i Modsatning til „Fædrelandet“, naar det i sit Nr. 130 herom meddeler Følgende:

„Kaste vi et Blik tilbage i Historien, saa finde vi, at Kjøbenhavn har udholdt forskjellige mærkelige Beleiringer, men saagodtsom ved ingen af dem har naaet det Formaal, hvorfor der kæmpedes. Da Christian den Anden var bleven forhadet og forfulgt af de Mægtige i Landet, fordi han for tidligt, med for ringe Midler og for lidt Aabenhjertighed, fulgte den europæiske politiske Strømning, der gik ud paa, ved Striden i Kirken, Communernes Udvikling og staaende Hare at nedtrykke den overmægtige Geistlighed, knække den myndige Lehnsadel og have Statsvælden og Fyrstevælden, og fordi han tillige, ad samme Vej, vilde naae en fuldstændigere Enhed i Unionsstaten, — da traadte Communen Kjøbenhavn i Stranken for den forfulgte Konge, men den maatte bukke under for hans Modstandere; de begunstigede Stænder seirede over Kongemagten og Communerne, og den tydske Forbindelse med Holsten over den skandinaviske Union. Og dog havde den landsflygtige Konge mægtige Slægtninge og Forbundsfaller. Da Christian den Tredie, i Forbindelse med Adelen og understøttet af

Nederländerne, sikrede Arvesølgen i Kongefamiliens yngre Linie, i Kamp med den menige Almue og en Deel af Stæderne, forbandt Kjøbenhavn sig med Østersøens mægtigste Søstat Lübeck, og prøvede, idet den tog Parti for den fangne Kong Christian den Anden, at forsægte Østersøens Ret som lukket Indsø mod de mere og mere indtrængende søfarende Folkeslag, især Nederländerne. Som bekjendt, maatte Staden overgive sig, uden at opnaae noget andet af sine Formaal, end at sikre den protestantiske Lære fri Indgang, thi heri vare de stridende Parter saa temmelig enige fra Begyndelsen af. Under Frederik den Tredie forsvarede Kjøbenhavn atter Herredømmet i Sundet og det skandinaviske Supremati, hvilket Danmark havde bevaret som Levning fra Fortiden. Danmark seirede netop saa meget og saa lidt, som dets egenlige Modstander, men tilsyneladende Bundsforvant, Holland, tillod, saa meget nemlig, som behøvedes til at knække hint Supremati og til at give Sundets Ryster i tvende Magters Hænder. Kjøbenhavn blev vel ikke erobret, men Stridens Væle i den første Deel af Kampen, Skaane, Halland og Bleking, bleve erobrede for Kjøbenhavn. Sjællands Erobring afgjorde dette; man prøvede, for at opnaae dette, ikke engang Kjøbenhavns Modstandsevne; denne blev først sat paa Prøve, da Angriberen vilde overskride de da styrende Magters Villie og efterstræbe en Gjenforening af de 3 nordiske Riger under den svenske Kongeæt. I Maret 1700 afgjordes Krigen blot ved at true Kjøbenhavn, hvilket man tilbeels ogsaa kan sige om 1801. I 1807 endelig var Kjøbenhavns Modstand aldeles utilstrækkelig til at forhindre Angriberne fra at sætte deres Fordringer igjennem, og det uagtet Danmark havde en stor Krigsmagt paa Bænene og kunde have faaet saa stor Undsætning, som det

forlangte, fra Europas mægtigste Landmagt, hvis Armeer stode i Nærheden."

Det forekommer os, at disse Exempler, vel overveiede, lære, at Kjøbenhavns Forsvar kun betyder lidet, naar Fienden har gjort sig til Herre over Sjælland, at i de fleste Tilfælde selv de mægtigste Forbindelser ikke kunne hjælpe Kjøbenhavn, og at det Forsvar, denne Fæstning har skjænk, ofte mere har tjent fremmede Formaal og Anskuelser, end de sande dansk-nordiske Interesser."

Jeg kan paa ingen Maade ansee den heri indeholdte Behandling af historiske Data som gyldig. Fortidens Historie kan lede Bedømmelsen af et givet Forholds fremtidige Ordning, men samtlige Omstændigheders Lighed og Ulighed maa da tillige tages i Betragtning. At Fæstningen maatte falde, da Befolkningen var udhungret, og den Sag, for hvilken den kæmpede, udenfor var tilintetgjort, var uundgaaeligt. At en Fæstnings Forsvar ikke har de tilsigtede Folger, ligger ikke nødvendigviis i dens Bessaffenhed eller i Forsvaret; dette kan ogsaa blive Tilfældet med det meest uovervindelige Forsvar. Fæstningen kan derfor være gavnlig i og for sig og blive af største Vigtighed under andre Combinationer. Havde Borger- og Bondestand forstaaet deres Larm under Christian den Andens Bestræbelser mod sine tvende Eftersølgere, eller, maaskee rigtigere, havde Christian den Anden bedre forstaaet at anlægge og gjennemføre en Reform, havde Kjøbenhavns udholdende Forsvar kunnet være af megen Betydning. At Danmark ikke blev erobret i 1658, kan have flere Grunde, men vel ogsaa den, at Seirherren havde foran sig en Fæstning, som dog senere var istand til at udvikle en ikke ringe Modstand. Utvivlsomt er det, at Fæstningen reddede Danmark fra at blive

erobret i 1659. Den opnaaede saaledes Alt, hvad man kunde vente; thi Forsvar, ikke Erobring er en Fæstnings Diemed.

At Kjøbenhavn ikke kunde besytte Danmark i 1807, laae, som bekjendt, ifkun deri, at den til den Tid var op= hørt. at være en Fæstning overeensstemmende med Tidens Fordringer. Havde England troet at finde en Hovedstad omgivet af gode Befæstningsværker, forsvarede af en Befolkning, som var sig disse Midlers Styrke bevidst, var det vel muligt, at man ikke havde gjort det, som man under de daværende Omstændigheder ikke tog i Betænkning at gøre.

Derfor det nogenlunde er lykkedes mig igjennem denne Fremstilling at bidrage til, at det mere levende bliver anerkjendt, hvilken Betydning man bør tillægge Staden Kjøbenhavn; at man bør arbejde for dens Udviſling i enhver Henseende; at det er vigtigt og nødvendigt, at dette Hovedpunkt bliver vel forsvaret, og at dette bør skee, uden at man lægger nogen væsentlig Hindring for Afbenyttelsen af alle naturlige Midler til dens Udvidelse og Fremgang i Velstand og Velvære, da er mit Dimed opnaaet. Jeg har da tillige, som en af de 152 Eiendomsbesiddere, oplyst, at det ingenlunde er af eenſidige communale eller individuelle Interesser, at et Andragende er fremkommet om en Ophævelse af de Indſtrænkninger i den naturlige Eiendomsfrihed, som ere Folgerne af et forældet Fæstningsſystem, og jeg tør da haabe, at de her udhævede Omstændigheder ikke ville blive uden al Betydning ved Bedømmelsen af de omhandlede Forhold. Har jeg ikke altid truffet det Rigtige, troer jeg dog at mine Bemærkninger idetmindste

kunne give Anledning til en Discussion, som kan fremme Sagens grundige Bedømmelse.

Jeg skulde ikke opholde Læserne længere, dersom der ikke endnu stod tilbage et Spørgsmaal, som naturlig maa reise sig, og som jeg ikke kan lade hengaae aldeles uberørt.

Jeg har anført i det Foregaaende, at det er et almindeligt Udsagn, at Danmark dog ikke kan forsvare sig. Jeg tænker mig denne Paastand atter gjentaget under den Form, at den danske Stat ikke er istand til at skaffe de store Midler tilveie, der ere nødvendige til at udføre de Planer, som af mig ere antydede, og som sandsynligviis ville medtage Millioner. At dette Sidste vilde blive Tilfældet, kan vel ikke benægtes. Et ordnet og hensigtsmæssigt Forsvar af Sjælland vil koste meget Betydeligt. Med Hensyn til det Første kan jeg derimod ikke dele den forudsatte Betænelighed. Vil man, at Fædrelandet skal være en selvstændig Stat, og ingen Borger i Danmark kan ønske Andet, maa man tillige ville Midlerne hertil. Man maa saaledes ogsaa ville et gjennemført Forsvarsvæsen, der kan give Staten Holdning ligeoverfor dem, hos hvem eller imod hvem man vil, at den skal betyde Noget. Skulde den ikke have Evne til at opfylde denne Betingelse, mangler den ogsaa Evne til Selvstændighed. Men Kræfter til at bære et saadant Offer, har Danmark. Man kan ikke nægte, at Statsgjelden er stor, og at den med en aarlig Byrde tynger svært paa Landet; men man maa ei heller glemme, at den aarligen tager af, ei alene ved Afbetaling, men fremfor Alt derved, at Nationalformuens Forøgelse formindsker det Misforhold, hvori Statsgjelden tidligere har staaet til Landets Evne til at bære den. Danmark har store Udgifter, men man maa ei heller glemme, at ikke saa

af disse ere saa betydelige, at man tør haabe deres For-
mindskelse, i al Fald ikke deres Forøgelse. Man maa ei
heller glemme, at Danmark har en Indtægt, hvis Mage
ingen anden Stat kan opvise, og som ikke med andre Stats-
indtægter deler den Ulempe, at Nationalformuen ved den
forringes. Statskassens andre Indtægter ere tilmed i
stadigt Tiltagende.

Der ligge saaledes i Landet Kræfter til at udføre
et Værk, som, om det end er af stort Omfang, dog har
den Fordeel, at dets Fuldførelse kan lignedes paa et længere
Tidsrum, og dets Beføstning fordeles ogsaa paa kommende
Slægter; ligesom det tillige er især disse, som deraf ville
høste den største Nytte. — Imidlertid, denne Udgift er ei
alene mulig og hensigtsmæssig; den er tillige uopsættelig.
Som uopsættelig anseer jeg nemlig enhver Udgift i Sta-
ten, der maa gjøres, naar man ikke vil have, at andre
langt større Udgifter, som ikke kunne undgaaes, skulle være
betydningsløse og unyttige. Men dette antager jeg er Til-
fældet med de store Summer, som udgives til vort nær-
værende Krigsvæsen, idet jeg forudsætter, at det ikke er
i stand til, under sin nuværende Form at opnaae sit Diemed,
Landets endog ikkun midlertidige Forsvar under en truende
Fare. Søetatens Normalbudget er 1 Million, Landetatens
omtrent 4 Millioner, foruden det Etaterne vedkommende
Pensionsvæsen. Disse Summer ere hidtil endog blevne
overstredne med Tusinder. Men see vi hen til det Resultat,
hvortil disse Offere lede, da er det i Virkeligheden intet. Alls-
rede ovenfor har jeg antydet, i hvilken Grad Sjælland er
uforsvaret, naar man seer hen til Kjøbenhavns Tilstand med
dens ringe Garnison, der tildeels rekrutteres fra fjernere Pro-
vindsfer, og den ikke stærke Borgervæbning, og hertil føier,

at udenfor denne Vaabenmagt haves paa Den ifkun en Jægerbataillon og et adspredt Cavalleriregiment. Denne i og for sig ringe Styrke er endvidere i sine Operationer reduceret til det Støttepunkt, der dannes af Kjøbenhavns gamle Bolde. Fra Søfiden er Kjøbenhavn ikke væsentligt bedre beskyttet, og vore store Seilere ligge i Havnen uden Besætning. Ikke anderledes, ja vel endog langt mindre sikrede ere de andre Dele af Staten, og alt dette koster henved en Trediedeel af Landets Indtægter. Det synes heraf at fremgaae, at enten maa der gives Mere, for at det saaledes Dpoffrede ikke aldeles skal gaae tabt, eller, hvad der ikke er muligt, det Hele maatte opgives. Kjøbenhavns Sødefension koster fortiden 300 Rbd. om Aaret. Samtlige Fæstningsværker og militaire Bygninger under Landetaten i hele Danmark koste 125,000 Rbd. Altsaa saa godt som Intet af de 5 Millioner anvendes paa at sætte Landet istand til at udholde et Angreb; saa godt som Intet anvendes til at sætte Borgerne istand til med egne Kræfter, endog for en kort Tid, naar Faren truer, at beskytte Arne og Land. Denne Kjendsgjerning troer jeg maa aabne Øiet paa Enhver for det Indlysende i, at ogsaa her er en Tilstand, som ikke kan vedblive at være som den er, og at Offeret maa bringes.

Men, vil man maaskee endnu spørge, kan man da oprigtigt ønske, at vor Regjering griber ind i dette Forhold med Energi; kan man fortiden med Tryghed og Tilfredshed see Statsgjelden i dette Diemed forstorret og Skatterne forøgede? Jeg maa i denne Henseende svare bekræftende, og jeg haaber, at enhver Fædrelandsven med mig vil gjøre dette, under den Forudsætning, at Alt skeer efter en hensigtsmæssig Plan. Alles Ønske maa det være, at see Fædre-

landet betrygget ved kraftige Forsvarsmidler, bestaaende af gode Befæstningsværker, og en fuldstændig Almeenvæbning. Jeg har tænkt mig dette gennemført af en Regjering, der i Fællesskab med Folket raadede over Midlerne hertil, og saaledes lededes i sine Handlinger af den Mand, som hersker i Folket. Jeg har tænkt mig Hovedstadens Forsvarsvæsen, som et Led i den Kæde af folkelige Institutioner, som ene kunne sammenholde Rigets Dele til indre Enighed og ydre Selvstændighed.